Megjelent: Kusper Judit-Szőke Milente Enikő – Szűts Novák Rita (szerk): Pedagógiai összhangzattan. Tanulmányok a hetven éves Pukánszky Béla tiszteletére Líceum kiadó, Eger 2025. 219-236. old (Tudománytörténeti kiegészítés: a kötet létrejöttéért Verók Attila és Szűts Zoltán is tettek erőfeszítéseket. A kötet a https://publikacio.uni-eszterhazy.hu/8461/ -n elérhető.)

Az egyetemes neveléstörténetírás új lehetőségei

Nagy Péter Tibor

~~egyetemi tanár~~

~~ELTE TÁTK/WJLF~~

~~Az egyetemes neveléstörténetírás új lehetőségei~~

Amikor Bélával ifjak voltunk, sokarcú szakmánknak volt egy „természetesnek” tűnő sajátossága. E természetes sajátosság az volt, hogy elsősorban a magyar(országra vonatkozó) neveléstörténetírás tudta a neveléstörténet minden ágát megjeleníteni, azaz egyenletesen (vagy, hogy pontos legyek: erőnk szerint) bemutatni a magyar nevelésügyre vonatkozó hétköznapi gyakorlatot, a magyar pedagógiatudományi gondolkodást, a magyar szocializációtörténetet, a magyar oktatáspolitikatörténetet stb. Magyarán egyenetlen teljesítményt nyújtottunk ugyanezen megközelítésmódok *egyetemes (vagy egyszerűen csak: külföldi)* -neveléstörténeti vonatkozását illetően-: leginkább azok jeleskedtek (Béla is ezek között volt) (Pukánszky, 1994, 1999, 1999a, 2002, 2002a, 2005, 2007) akik egy-egy nagy német, francia, angol stb. elme nevelésre vonatkozó életművét elemezték. A dolog logikája az volt, hogy a klasszikusok köteteit a nagy magyarországi könyvtárak még 1945 előtt beszerezték, s ha egy-egy kritikai kiadás – eredeti nyelveken - bővítette is a forrásanyagot, a fő elemzendő művek ugyanazok maradtak. Az egyetemes neveléstörténetírás intézménytörténeti, rendszertörténeti, politikatörténeti, társadalomtörténeti stb. ága részletekbe menő kutatásokat alig mutatott fel. A születő művek vagy olyan szintézisek voltak melyek egy-egy ország neveléstörténetét összefoglalták, vagy olyanok melyek mintegy oktatási segédanyagként, tankönyvként szolgáltak. (Régebben sem volt ez másképp ritka kivétel az idős Kármán Mór Budapesti Szemle-beli kismonográfiányi tanulmánysorozata, vagy a fiatal Finánczy francia középiskolákról szóló könyve(Kármán, 1904, Finánczy, 1890–). Béla – néhai tanárunkkal Mészáros Istvánnal és leggyakoribb szerzőtársával Németh Andrással közösen – ilyen tankönyv jellegű szintézist is írt. De e szintézishez -Bélának igen ellentmondásos volt a viszonya: az idézetszám-kultusz elleni érvelésekben többször is hallottam tőle a keserű érvet, hogy saját kutatásokon alapuló, értelemszerűen sokkal több önálló gondolatot tartalmazó műveit sokkal kevesebben idézik, mint ezt a tankönyvet. Egy hosszabb – talán egri – négyszemközti beszélgetésben meg is találtuk ennek magyarázatát: rengeteg alapvető ismeret van a neveléstörténészek fejében amire egy másról szóló szaktanulmányban csak utalni akarnak, a

formázott: Balra igazított

formázott: Középre zárt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Sorkiegyenlítés

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt, Nem Dőlt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

hivatkozás ez esetben csak azt fejezi ki, hogy a szerző most nem fogalmaz meg egy önálló gondolatot mondjuk Kantról, hanem kvázi elfogadja a szakirodalom standard álláspontját. Ilyen értelemben tehát a Pukánszky – Németh – (Mészáros) tankönyv különböző változatai ugyanolyan standarddá váltak, mint más szakmákban (kicsit régebben) mondjuk a „Magyarország története hetedik kötet" vagy még régebben a „Spenót". (Pukánszky-Németh 1992, 1994, Mészáros & Németh & Pukánszky 1999,2003).

Amikor Béla a „neveléstörténetírás új útjairól" konferenciát szervezett, majd kötetet rakott össze, fő mondanivalóm az elitkutatásból eredő újdonságok voltak, mindenféle nemzetközi tanulság nélkül. (Pukánszky 2008).

Jelentem azonban – s ez az írás erről szól – a 2010-es és különösen a 2020-as években megváltozott a részletekbe menő nemzetközi – vagy akár külön, bármely külföldi országra vonatkozó – oktatástörténeti kutatás feltételrendszere.

A parlamenti napló, mint oktatáspolitika-történeti forrás

A parlamenti naplókat nagyjából azóta használják az úgynevezett „nagypolitika" elemzésére, amióta ilyenek készülnek. Ez főleg kvalitatív munka – „nagy emberek" „látványos" összecsapásainak – szövegelemzése, sok retorikai minősítő-elemet megmozgatva. Sokkal kevésbé népszerű forrás a parlamenti napló, hogyha nemzetközi összehasonlítást teszünk, vagy ha valamilyen ágazattörténeti kérdést, tehát pl. oktatás-történetet, ezen belül akár szakképzéstörténetet, vagy középiskola-történetet, stb. elemzünk. Ez érthető, vannak specifikusabb források erre, az az előfeltevés, hogy amikor egy-egy ágazati törvény születik, a szakfolyóiratok jobb, részletesebb tanulmányokat tartalmaznak. Ami pedig kronológiailag, vagy „komparatisztikailag" érdekes-releváns kérdés, ~~tehát~~ pl. „hogyan változik a magyar szakképzéspolitika 1870 és 1880 között" vagy „miben és miért különbözik a porosz, dán, magyar, osztrák és román szakképzéspolitika az 1870-es években" az éves költségvetési vitákból lenne tanulmányozható, ami egy nem elektronikus szövegben gigantikus feladat, hiszen a költségvetés általános vitájához hozzászóló képviselő a kétórás beszédében vagy szán tíz percet a szakképzéspolitikának vagy nem, s ha van valami konkrét lobbizó javaslata, azt a fejezeti vitában vagy megismétli, vagy nem. (Magyarán: túl sok mindent kell elolvasni a várható haszonhoz képest).

Csakhogy a parlamenti jegyzőkönyveknek van valamiféle olyan tulajdonsága, amitől egyrészt a történettudomány analitikus, algoritmikus, szociológikus, tudásszociológikus irányú kitágulása miatt e jegyzőkönyvek lehetnek éppolyan fontosak, mint az ágazattörténeti források, másrészt a digitalizáció – s különösen a legújabb, mesterséges intelligenciával kapcsolatos fejlemények a hagyományos ellenmotivációkat eltávolították – erről lesz szó a továbbiakban. (Bartos & Elekes 2020; Mihályi 2016; Siegrist 2009; Noiriel 2002; Erős 2010; Rácz 2017; Welker 2013; Romsics 2010).

A parlamenti viták – ha törvénygyárnak tekintjük a parlamenteket, és csak a gyár termékei iránt érdeklődünk – nem feltétlenül fontosak, hiszen pl. a Gömbös kormány törvény előkészítő munkája vagy a nagyobb kormánypárti frakciók erős kézbentartottsága szinte kizárja, hogy a törvényszövegekben érdemi változások történjenek. Ez azonban – és ez a hozzászólástömegben

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

való digitális tájékozódással, szógyakoriság elemzéssel végezhető munka – egyáltalán nem zárja ki, hogy a parlamenti naplót mint ágazatpolitikailag releváns viták *legjobb tartalmi forrását használjuk.*

Olyan forrást, melyet tárgyi tartalmában *nem torzít* az egyes szereplők eltérő hozzáférése a médiához, magyarán, hogy kinek a szövegét mennyire torzítja, szelektálja a média.

A 19-21. század történetében a többpártrendszerű politikai rendszerekben a parlamentben mindig *megjelennek* az eltérő társadalompolitikai és oktatáspolitikai, szakképzéspolitikai (vagy: egészségpolitikai stb.) álláspontok, mivel a többpártrendszer természeténél fogva (szavazatokért való versengés, különbözőség hangsúlyozásának igénye) megjeleníti ezeket valamilyen mértékig. Még akkor is, ha e többpártrendszerű politikai rendszerek a liberális jogállam kritériumai szerint továbbra is erősen különböznek egymástól. (A különböző választási rendszer vagy a médiaszabályozás, közigazgatási terror a vélemények elterjedésének, kormányrakerülési esélyeinek befolyásolására képes, a vélemények mögött álló társadalmi csoportok méretére vonatkozó látszatot eltorzíthatja, a véleményeltérések *tartalmát* elemző kutatót viszont nem akadályozza *maguknak* a *véleményeknek, az érveknek a* megismerésében.) (Noha az egész szöveg egyetemes neveléstörténeti használhatóságáról szól, példaanyagunk inkább magyar történeti lesz, hiszen az olvasók által kevésbé ismert külföldi oktatástörténeti esemény reprezentációjának igazoló értéke nyilvánvalóan csekély lenne.)

Aki nemcsak azt ambicionálja, hogy a 19-21 századra nézve az oktatáspolitikai álláspontok *tartalmát* standard – úgy nemzetközileg, mint idősorosan összehasonlítható – formában megismerhesse, hanem azt is, hogy az egyes álláspontok *súlyát* is elemezhesse, az joggal fogalmazza meg azt a fenntartást, hogy a társadalomban fellelhető vélemények súlyának *arányos* tükröződése a parlamenti nyilvánosságban sem egyenletes, sem időben, sem a nemzetközi térben.

A választójog korlátozottsága, a tisztán választókerületi többségi választójog következtében nyilvánvalóan „látható" méretű pártálláspontok – pl. az 1918 előtti magyarországi szociáldemokratáké, vagy az 1930-as évekbeli angol nácsiké – sem általános sem szakkérdésben nem jelenhettek meg a parlamentben. Olyan esetekben, amikor választójogi okai ennek nem voltak a fennálló kormány a választások előtt és alatt jogszabályalkotással, közigazgatási, ügyészi aktivitással akadályozhatta meg, hogy egy nyilvánvalóan létező vélemény képviselői a parlamentbe bekerüljenek.

Az 1918-19-es magyarországi városi tömegbefolyásuk ismeretében, illetve 1922-es eredményeik ismeretében nem hihető például, hogy a szociáldemokraták legalább néhány képviselővel ne kerültek volna be az 1920-ban megválasztott parlamentbe, hogyha választási kampányukat a közigazgatás nem akadályozza olyan mértékben, hogy a párt végülis a visszalépés mellett kénytelen dönteni.

A konszolidált Horthy korszakban valamekkora befolyással azért mindenképpen rendelkező és ezt pl. a szakszervezeti mozgalom és a szociáldemokrata ifjúsági szervezetek választásain megjelenítő kommunista párt az 1921:3 tc. miatt nem juthatott mandátumhoz a parlamentben.

Az 1939-es választási eredmények és a 1944 márciusa után regnáló rendszer társadalmi támogatottságának jelzőszámai (pl. a szélsőjobboldali sajtó népszerűsége, a nyilas párttagok száma, az elkobzott zsidó boltokra benyújtott igények száma) valószínűtlenné teszik, hogy a

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

Szövetséges Ellenőrző Bizottság permisszívebb álláspontja esetén ne kaptak volna mandátumot az 1945-ös választáson szélsőjobboldaliak. (Az 1945-ös választáson minden korábbit és későbbit meghaladó részvétel mellett a szélsőjobboldali polgárok – mai tudásunk szerint – a kommunisták, parasztpártiak és kisgazdák között osztották meg szavazatukat, azaz csak a szociáldemokrata párt és polgári demokrata párt nem lehetett vonzó számukra, de még ezügyben is várhatók talán emlékezetpolitikai „csalódások”.)

A digitalizáció azonban ezen a torzításon némiképp segít: ugyanis, hogyha kvantitatív módon az *egykori* parlamenti párt hozzászólásaiból, a *leendő* parlamenti párt megfigyelési időpontunkban még nem létező hozzászólásaiból összeállítunk egy témalistát, vagy kifejezéscsoportot, ami parlamentbe nem került párt „ügye”, (vagy ha muszáj kvalitatív tudással – sok szakkönyv elolvasásával – parlamenten kívüli forrásokból tesszük ezt) mégiscsak szerezhetünk arról képet, hogy *más* pártok képviselőin „keresztül” , hogyan politizál a parlamentbe nem jutott párt. Esetleg a parlamentben benn lévő, de pártként *még nem létező* véleménycsoport is megismerhető így: a későbbi MIÉP a későbbi MDNP, későbbi „kis-MDF” képviselők hozzászólásait elemezhetjük az 1990-1994-es magyar parlament „nagy-MDF” frakció tagjai hozzászólásainak elemzésekor, a későbbi (2010-2014-es) Demokratikus Koalíció és „kis – MSZP” hozzászólásait elemezhetjük a 2006-2010-es magyar parlament „nagy-MSZP” frakciótagjai hozzászólásai elemzésekor – hiszen azok az emberek, akik X időpontra – a parlamentből való kihullást is kockáztatva eljutnak az egymással való szakításig, nyilván már ~~x~~X-1 vagy ~~x~~X-2 időpontban is a legtöbb dologról szövegszerűen, szó és szókapcsolat gyakoriságon keresztül megragadhatóan eltérő dolgokat gondoltak.

(A nemzetközi összehasonlítás szempontjából kevésbé fontos, de *a képviselők listájából nyerhetők ki* azok a nevek is, akiknek nyilatkozataira a következő vagy előző ciklus idején, amikor a párt éppen nem parlamenti párt érdemes rákeresni *nem parlamenti nyilvánosságban* - ezt teszteltük azzal, hogy az 1922-1926-os ciklus szociáldemokrata képviselőinek nevére kerestünk rá az 1920-1922-es Népszavában. A frakció létszám csökkenése illetve a frakció összetételének átalakulása teremt egy csomó kereshető nevet – azokét akik az előző ciklusban voltak képviselők, az ő nevükkel kapcsolatba hozható találatok arányai mutathatják a „még fontos” de a parlamenti frakció szintjét el nem érő dolgokat. (Nyilvánvalóan: szavak, szópárok felülreprezentációjáról van szó e személyekhez kötődő Népszava szövegekben, a teljes Népszava korpuszhoz viszonyítva.) Másik tesztünkben az 1998-2002-es MIÉP képviselők listájából nyertük ki a neveket, melyekre a 1994 és 1998 közötti, illetve 2002-2006 közötti Magyar Nemzetben kereshettünk rá. (Olyan szövegtömegről van szó, mely kizárólag gépi úton elemezhető. Az alapanyag a https://adt.arcanum.com/hu/ -része, digitalizálási produktum, digitalizáltság nélkül lehetetlen lenne az eljárás.)

A parlamenti naplók véleménymegjelenítő tulajdonságát – pontosabban azok összehasonlíthatóságát – akadályozza a parlamenti küszöb eltérő volta, illetve az arányosságot biztosító „listás” jelleg jelenléte vagy hiánya az egyes országokban ill. időszakokban. Az alacsony parlamenti küszöb és a listás jelleg erőteljessége a viszonylag kis véleménycsoportok önálló megszerveződését, mandátumszerzését és a vélemény felbukkanását valószínűsíti a parlamenti naplóban. (Ennek közismerten markáns példája a tisztán listás izraeli parlament, ahol egyetlen mandátumos pártok is vannak, a másik véglet a választókerületen belüli többség kizárólagos megjelenését lehetővé tevő brit parlament, ahol elvileg előfordulhatna, hogy a szavazatok –50,1%-t megszerző párt -ha minden választókerületben csak nála gyengébben szereplő jelöltek vannak - a mandátumok 100%-át birtokolja). A – német és magyar esetből

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

ismert – bejutási küszöbös ill. teljesen lista nélküli (brit) rendszerekben a kisebb csoportok a szembenálló nagy pártokhoz csapódva juttatják be elittagjaikat a nemzeti parlamentbe, — s ennek megvannak a következményei arra nézve, hogy mely társadalompolitikai, oktatáspolitikai stb. álláspont jelenhet meg a parlamentben. (Nyilvánvaló például, hogy a brit vagy amerikai politikai erőtér többszínű, mint ami a parlamenti jegyzőkönyvekben tükröződik, mert nagy pártok frakciótagjaként, széles választói csoportokra építő egyéni képviselőként nem képviselhetőek olyan markáns kisebbségi vélemények, mint pl. az olasz radikális párt színeiben. ...) De mégis: a kétpártrendszerűü parlamentekben a felszólalások szövegelemzésével éppúgy kiállíthatunk mondjuk 5 csoportot, ahogyan egy formálisan is 5 párti parlamentben. Kizárólag azért tehetjük ezt, mert a teljes szöveg rendelkezésre áll.

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

A parlamenti küszöb közelében lévő pártok elitje nem csapódik hozzá az esélyesebb „nagytestvérhez", tehát – legalábbis arra a ciklusra, amit az jellemez, hogy *éppen* kimaradtak belőle – hangjuk nincs jelen–: az 1990 – 2010 közötti magyar történelemből jó példa erre a Munkáspárt, a Szociáldemokrata Párt, a Magyar Igazság és Élet Pártja. (Más kérdés, ahogy erre már utaltunk, hogy e pártok elitje, a következő parlamenti választásnál már egy nagyobb párt listáján bukkan fel, így az eredetileg MIÉP-es FIDESZ-es képviselők, eredetileg Szociáldemokrata Párthoz tartozó MSZP-s képviselők álláspontja a következő parlament jegyzőkönyvéből már elemezhető.)

A *legfontosabb társadalompolitikai, oktatáspolitikai* kérdések – ha másutt nem az éves költségvetés vitájakor – *minden* parlamentben, minden politikai párt képviselői felszólalásaiban felbukkannak. Az oktatásról „mindenkinek" van véleménye, álláspontja – ha hallgat róla az önmagában jelzés értékű, szinte csak olyankor fordul elő, hogyha egy koalíciós megállapodás a *másik* kormánypárt hatáskörébe utalta azt. A kisebb kérdések, napi aktualitások, „botrányok" tárgyalási lehetőségét nagyban befolyásolja viszont az egyes országok parlamentjének különböző házszabálya, mely szintén az összehasonlíthatóság bizonyos korlátját jelenti. (Praktikusan: hol-mekkora lehetőség van egyedi ügyeket interpelláció formában vitatni.) De: az „elmondani kívánt" történetek száma és iránya mégis összehasonlítható, hiszen a költségvetés tárgyalásakor, a tárca általános bírálatakor az interpellációt akadályozó parlament képviselője is sort keríthet erre. A „visszásságok számbavétele" még az egypárti parlamenteket is jellemezte, tehát – bármilyen hihetetlen is ez – eldönthető, hogy az 1967-ben, 1971-ben, 1975-ben stb. „választott" magyar parlamentben hogyan alakult a képviselők véleménynyilvánítási pluralizmusa. (Oktatási példát nem tudok erre, de Pétervári Kinga az 1988-as adótörvény vita-érvanyagának elemzésével bizonyította ezt)(Pétervári, 2024) .

Mindez akkor igaz, ha a szöveg digitalizált, — de egyre ritkábbak a digitalizálatlan parlamenti naplók.

A 21. században (az EU bővülése következtében is, meg az európai parlament jelentőségének növekedésével is) a tisztán listás európai választások parlamenti jegyzőkönyv-szinten láthatóvá tehetnek olyan véleményeket, amelyek a nemzeti parlamentekből kimaradtak. Közismert e vonatkozásban a strasbourgi magyar és a budapesti parlamenti képviselők összetételének különbözősége 2019 után, legalább két vonatkozásban, azaz a képviselők arányát tekintve, másrészt, a budapesti parlamentből 2018-2022 között teljesen hiányzó liberális szín intézményes megjelenése révén (Momentum-frakció). A strasbourgi brit és londoni parlamenti képviselők pártpolitikai összetételének különbözősége a Brexitet megelőző évtizedben, láthatóvá tette hogy a brit politikai élet két-három klasszikus pártja mellett más erők is vannak.

E forrás nélkül érthetetlen lenne a 21 századi brit történelem eddig legfontosabb eseménye a Brexit. Az európai parlament tisztán listás jellege tehát *javítja* az európai parlamenti jegyzőkönyv használhatóságát az egyes országok véleményskálájának megismerése szempontjából, bár kétségtelen, hogy az európai hatáskörbe *nem* tartozó témák felbukkanási valószínűsége kisebb. (A kutatók szerencséjére az erőteljesebb európai föderalizmus iránt elkötelezett politikusok folyamatosan keresik annak módját, hogy miképpen lehet egyes európai hatóságok hatáskörét úgy értelmezni, hogy az európai értékekkel szembenálló nemzeti szakpolitikákkal szemben használhatóak legyenek. Így például az európai biztosok személyével kapcsolatos vitákban olyan kérdések is szóba kerülnek, melyek nem „európai hatáskörök". Némiképp hasonlatos ez ahhoz, ahogy az Amerikai Egyesült Államok nagyobb központi befolyást kívánó oktatáspolitikusai a szigorúan tagállami hatáskörnek minősülő oktatáspolitikát a 20-21 században nemzetbiztonsági üggyé, vallásszabadsági kérdéssé, faji egyenlőségi kérdéssé stb. fogalmazzák át, e kérdésekben ugyanis már a szövetségi hatóságok, bíróságok hatásköre is vitathatatlan.)

A parlamenti jegyzőkönyvek minden más forrásnál cenzúrázatlanabbul tükrözik a helyben elhangzott álláspontot, nem kell külön forráskritikával élni, (ami minden más forrásnál – pl. nem szószerinti jegyzőkönyvvel rendelkező tüntetés szónoklatainál, vagy tudományos ülés jegyzőkönyvénél fennáll), hogy a cikk, a tudósítás stb. mennyire az eredeti vélemény-mondót tükrözi, s mennyire az újságíróét, a szerkesztőségét, a jegyzőkönyvvezetőét stb.

Ellenérvként fogalmazható meg, hogy a parlament honlapján hozzáférhető jegyzőkönyv nem tökéletesen tükrözi az ülésen elhangzottakat, mert a képviselőknek jogukban áll a gyorsírói feljegyzés és a publikálás között belenyúlni a szövegbe. Az ellenérv azonban cáfolható, ugyanis annak is digitálisan nyoma marad, hogyha egy képviselő szóban teszteli bizonyos szavak kimondhatóságát, majd a botrányt érzékelve rákényszeríti a jegyzőkönyvvezetőt a szavak módosítására. Erre – megintcsak magyarországi – példa a „Hordót a zsidónak" – „Hordót a szónoknak" történet, a szélsőjobboldal nevezetes kísérlete az antiszemita fegyver használhatóságának tesztelésére 1990 szeptemberében. (Fiatalabb olvasók kedvéért: egy néhai populista politikus nyilvánvalóan azt akarta tesztelni, hogy egy liberális politikus felszólalása közben bekiabált „Hordót a zsidónak" szavak, mekkora részét csábíthatják át a szélsőjobboldali választókörnek. A többség és az elitcsoportok körében pedig a jegyzőkönyvmódosítás jogával élve – miszerint a „Hordót a szónoknak" szavak hangzottak volna el – kívánta a pártjával szembeni elidegenítő hatást csökkenteni. Szempontunkból azonban a „botrány" részletes utólagos parlamenti pertraktálása következtében az egyébként nem túl gyakori „zsidó" szó 1000 szóra eső gyakorisága megnőtt, tehát ha nem emlékeznénk az esetre, akkor is – a zsidó szót indikátornak tekintő kutatás megtalálta volna a botrányt.) Tehát: a digitalizálatlan parlamenti szöveg nem lenne alkalmas az antiszemitizmussal kapcsolatos jelenségek kutatására, a digitalizált pedig alkalmas.

A parlamentben elhangzó vélemény „beszélője" legalábbis egy kormánypárti-ellenzéki tengelyen a megfigyelő számára triviálisan beazonosítható – míg az oktatással, egészségüggyel stb. kapcsolatban a nyilvánosságban megjelenő vélemények többi beszélőjével kapcsolatban külön kutatást kell végezni, hogy az illető elhelyezkedését a politikai térben az elemző megállapítsa – s e megállapítással való olvasói egyet nem értés az egész interpretáció elfogadhatóságát relativizálja. A „parlamenti képviselők" csoportja mindenütt zárt számú, nem kell külön mérlegelést végezni, mint az oktatásügyi, egészségügyi „stake-holderek", érdekcsoport álláspont képviselők esetében, hogy mekkora véleményritkaságig kell „lemenni"

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

a kisebbségi álláspontok feltérképezésében. A nemzeti ki kicsodák, parlamenti almanachok nagy biztonsággal tartalmaznak adatot a megszólaló képviselők születési helyéről, iskolázottságáról, pályájáról, multipozicionális elit tulajdonságairól (pl. mely egyesületek vezetőségi tagja stb) – melyek ismerete egy diskurzuselemzés számára alapvető, de a többi (mármint nem parlamenti) oktatásügyi, egészségügyi megszólaló esetében a rendelkezésre álló adatok nem szisztematikusak. A kényelmes többséggel átvitt 1924-es és 1934-es magyar középiskolai törvények, az 1993-es oktatási törvény vitáiban nemcsak az ellenzéki képviselők, de a kormánypártiak is konkrét intézmények, szervezetek lobbistáiként viselkednek – a nagybetűs szavakból készített lista pl. tökéletesen igazolja ezt.

Természetesen, ahhoz hogy a „digitális parlamenti napló" forrásértékét most bemutassuk, valamiképp standardizálni kellett, hogy mit tekintünk *egyébként is* ismertnek, *doxikus* információnak. A régebbi magyar történeti eseményekkel kapcsolatos példákat Benda Kálmán Magyarország történeti kronológiáját használva ellenőriztük, egyetemes történethez Pók Attila Világtörténet évszámokban-ját használtuk. Az utóbbi évtizedek magyar és egyetemes történeti kronológiájaként egy szerkesztőségi munkatárs szívességéből használatra megkapott HVG CD szolgált.

A parlamenti jegyzőkönyvek – legalábbis a többpártrendszerű országok vonatkozásában – európai nagy könyvtárakban – s e vonatkozásban ide tartozik budapesti parlamenti könyvtár is – már a 2010-es éveket megelőzően is rendelkezésre álltak. A komoly hazai elemzés külföldi parlamenti jegyzőkönyvek bázisán mégsem valósult meg.

Az e hiányosságot érthetővé tevő három legfontosabb akadályozó körülmény azonban 2024-re tovatűnt.

Az egyik akadályozó körülmény az volt, hogy bár *maguk* a parlamenti naplók rendelkezésre álltak a megszólalók „pozíciójának" értelmezéséhez rengeteg olyan, a képviselők személyére vonatkozó, információra volt szükség, melyet sem a parlamenti könyvtár, sem más hazai könyvtárak nem biztosítottak, hiszen természetesen nem voltak meg olyan „helyi lapok" melyek olasz, német tartományi nyilvánosságokat tükrözve akár országnyi területek helyi politikáit, oktatáspolitikáit, közlekedéspolitikáit tükrözik, és segítenek elhelyezni egy-egy politikust különféle tengelyeken.

A helyi nyilvánosság még nem demokratikus rendszerekben is képes a véleménykülönbségek mögötti folyamatok megértetésére: az egykori neves kelet-európai államszocializmus szakértő Daniel Chirot, aki 1989 után Kína szakértővé képezte át magát, árulta el egyszer azt a módszertani trükköt, hogy amit a Népszabadság szövegeinek mélyelemzésével, vagy a Népszabadság/Magyar Nemzet/Népszava össszehasonlításával az 1980-as években sikeresen gyakoroltunk, azaz a pártállam belső csoportjainak megértését, az Kína kapcsán manapság úgy gyakorolható, hogy a tartományi pártlapokat kell olvasni, mert a pártközpont hatalmi harcaiban kissé hátrább szoruló elvtársak egy „kevésbé fontos tartományt" – amelynek méretét, lakosságszámát, vagy a világ GDP-jéhez való hozzájárulását bármely a német és az orosz zóna között fekvő országocskáéval bízvást összemérhetjük – kapnak kárpótlásul, annak pártsajtója pedig ezt tükrözni fogja. De sokkal inkább igaz ez valódi többpártrendszerekben. A kora 1960-as években az amerikai kongresszusban egy „déli demokrata" és egy keleti parti demokrata között a „faji kérdésben" akár nagyobb különbség is lehetett, mint a demokraták és republikánusok közötti átlagos különbség. Fontos jelentéssel rendelkezik a Dél és Észak közötti különbség Olaszországban is, ahol a nagyobb központi forráselosztásban érdekelt déliek akkor

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

sem támogathatták igazán lelkesen az adócsökkentést, ha pártpolitikailag egyébként azt tették volna. Aki rátekint a sok vonatkozásban nacionalista közhangulatú Románia 2014-es elnökválasztási térképre a német kisebbségi vezetőt területi értelemben „egyhangu" többséggel megszavazó „kék" Erdélyt-Partiumot és „-piros" Regátot lát, ez azért a képviselők összetételén is meglátszik.

A 2010-es és különösen a 2020-as évek alapvető változása hogy a helyi könyvtár – óhatatlanul a külföldi *országos* lapokra korlátozódó gyűjtő aktivitása – e tekintetben már nem akadályozza a kutatót, hiszen nemcsak a helyi lapok váltak elektronikusan is elérhetővé, hanem mindenütt megkezdődött a helyi lapok évtizedekre visszamenő digitális feldolgozása is. (Ha bárki azt gondolná, hogy e tekintetben a „történelem" iránti nagyobb állami érdeklődés a különbség indikátora, annak felhívjuk a figyelmét arra, hogy a 19. századi USA nyomtatott anyagait digitalizáló projekt már elkészült, míg pl. német nyelvterületen roppant hiányosságok vannak- miközben a közvélekedés szerint az európai középrétegek tudatában a „történelem" fontosabb, mint a ~~szimbólikus~~szimbolikus univerzumot inkább a „jog" köré szervező amerikaiban.-)

A másik korlát eltűnése azzal áll összefüggésben, hogy az újságok nemcsak képként, nemcsak tárgyszavazva, hanem egyre jobban felismert szövegként, „Full-textként" is rendelkezésre állnak a neten. (Biszak Sándor tájékoztatása szerint jelenleg az ADT-Plusz olyan irányú fejlesztése folyik, mely a napilap szövegtömeg strukturálását teszi lehetővé. Magyarán: lehet majd tudni, hogy címben van-e egy kifejezés.) Az egyes politikusok nevének múltjának kapcsolatainak internetes kereshetősége azt a korlátot is kiemelte, mely – pl. a huszadik század utolsó harmadára emlékezők tanúsága szerint – rendkívüli versenyelőnyhöz juttatta azokat a kollégákat akik – főleg persze személyes kapcsolatok révén – a nagy világlapok archívumaiban működtetett kartotékrendszerekhez hozzáfértek, amihez viszont a Párizsban, Londonban, Frankfurtban élés nagy előnyt jelentett.

A harmadik korlát az volt, hogy a nemzeti parlamenti naplók szövege – ellentétben a több nyelven rendelkezésre álló jogszabályanyaggal – nemzeti nyelvű, viszont összehasonlításra leginkább a kis méretű európai országok parlamentjei vonzóak. Nagyon formalizáltan fogalmazva–: ha az egymillió választópolgárra jutó érdemi parlamenti felszólalást, vagy vitamozzanatot tekintenénk megismerendő egységnek, akkor a 2000-2005-ös cseh, a szlovák és a magyar parlament mindenképpen több elemezhető vitát produkál, mint mondjuk a lengyel egyedül, noha az utóbbi döntései több embert érintenek, mint az előző háromé együttvéve. Ezt a természetes korlátot is a 2010-es évek vége kezdte elmozdítani, mivel az ingyenes fordítóprogramok már lehetővé teszik e szövegek tanulmányozását.

Az újságévfolyam mint oktatáspolitikai forrás, - illetve webes utódjai

A véleményeltérések forrásaként szokták megnevezni a többpártrendszerű rendszerekben *valamennyire mindenképpen plurális* országos sajtót. (~~NEM~~ Nem az oktatási sajtót javaslom erre a célra, hiszen a közepes és kisebb országokban a napilapok, — hetilapok oktatásügyi cikkei megjelenítik az álláspontok skáláját, a szaksajtó viszont a kormányzathoz vagy a pedagógus szakszervezetekhez kötött.)

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

Lehetnek olyan időszakok, amikor annak is forrásértéke van, hogy a sajtó mekkora véleménypluralizmust tükröz, és a parlament mekkora véleménypluralizmust tükröz egymáshoz képest. Például az 1940-es évek elején a tanügyigazgatás és az iskolafenntartók konfliktusait a parlamenti üléseken a kisgazda—, szociáldemokrata vagy liberális hozzászólásokat természetesen nem korlátozta senki, s gyorsírói feljegyzések nyomán be is kerültek a naplóba, onnét pedig —napjainkra a netre, az ellenzéki lapok parlamenti tudósítói viszont nem mindent mertek beleirni a cikkekbe, s ha bele is írták, az óvatosabb szerkesztők kihúztak mondatokat, s ha még ezen a szűrőn is átment a cenzura vagy saját belátásból kihúzott mondatokat, vagy megérdeklődte a külügyminisztériumtól, a vezérkari főnökségtől, a kormányzói kabinetirodától mi mehet át és mi nem. Tehát egyetlen parlamenti ülés jegyzőkönyvének és a róla szóló tudósításnak a különbségeiből – ez digitalizált szöveg esetén könnyebben állapítható meg, mint papíralapú olvasással – érdemi információ szerezhető arról, hogy milyen témák, történetek, történetelemek, jelzők azok, amik a pártpluralizmus ellenére, a parlamentben való elmondhatóság ellenére a sajtónyilvánosságot már nem tűrik el.

A sajtó azonban nemzetközi ill. idősoros összehasonlíthatósági szempontból mindenképpen gyengébb forrás, mint pl. a parlamenti beszédek, hiszen a napi és hetilapok politikai orientációját néha csak tartalomelemzés állapíthatja meg, néha a lap vállalja az orientációt „baloldali”-nak–, „nemzetinek” vagy „polgárinak” nevezve magát, a szerkesztő számára fenntartva annak megállapítását, hogy mi „baloldali”-, mi „nemzeti”. Ritkább esetekben a lap nyíltan kötődik valamelyik politikai párthoz, még ritkábban annak egyik frakciójához, tehát még cenzurális hatás nélkül is van szerkesztői döntés.

Minden sajtótermékre igaz azonban, hogy a szerkesztőségekbe beérkező cikkek, vagy közlésre szánt olvasói levelek, tehát *a potenciális írások száma meghaladja a leközölt cikkekét.* Nem lehetünk biztosak tehát abban, hogy a véleménycsoporthoz tartozók valamennyi véleményére rábukkanhatunk az adott lapban. Ezt a problémát a történeti kutatások esetében a 2010-es években sem szüntette meg semmi, bár kétségtelen, hogy a személynevekre, intézménynevekre, szókapcsolatokra keresés lehetősége a világháló olyan pontjairól is a kutató szeme elé hoz forrásokat, ahova egyébként nem jutott volna el. (Formalizálva: valamely tárggyal, keresőszóval kapcsolatban a valamire reprezentatívnak minősített újságból kiemelve a 100 leggyakrabban előforduló nevet, már van valamiféle eszközünk arra, hogy a keresőszóval létrehozott világháló találatok millióit minek alapján szűkítsük. De ez már majdnem maga a big-data kutatás.)

Az évek múlásával változik a szavak, kifejezések, személynevek, intézménynevek, településnevek aránya. Nyilvánvalóan vannak szókapcsolatok-, pl a „klerikális reakció”, vagy tulajdonnevek (pl. „Mindszenty”) melyeknek felbukkanási gyakorisága mögött nyilvánvalóan az a szerkesztői tudás áll, hogy az olvasó is, a lapengedélyező is, a lapkiadó is, a szerkesztő munkáját minősítő politikai munkatárs is és – nem utolsósorban – a lapnak megnyerendő szerzők is jelentőséget tulajdonítanak a szavak felbukkanási gyakoriságának, -kontextusának. Az elemzések azonban azt mutatják, hogy számítástechnika előtti világban e kiemelt szavakon kívül legfeljebb a cikkek címének a szavai tudatos üzenetek, a több százezer szavas korpuszokban néhány száz előre ki nem található szó vagy szókapcsolat arányának ezrelékes nagyságrendűű elmozdulása fejtette ki az objektív hatást az olvasók százezreire. (Győrffy, 2017, Széchenyi, 2004, Lengyel, 2011, Ruff, 2010, Gyáni, 2006-).

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

Az eleve internetre készülő újságok archívumát is lehet neveléstörténeti forrásnak tekinteni. Viszont valószínűleg csak a szerkesztőkkel, újságírókkal készített mélyinterjúk alapján dönthetnénk el, mi a rejtett tartalom és mi a szándékolt üzenet. Azért az valószínűsíthető hogy amennyiben a, b és c közszereplő x -1 és x -időpont között ismertségét folyamatosan javítva elérte pl. a holtversenyben 3.- legismertebb közszereplő pozícióját-, akkor az, hogy x ~~mínusz~~ -1 év időpontban a lap a-t a 10.b-t viszont csak 20. pozíciónak megfelelő gyakorisággal említette, valószínűsíti, hogy a lap rejtett üzenete volt, hogy a –ból inkább „nagy ember" lesz, mint b–ből. Ha ez több különböző portálnál alakul ugyanígy, akkor az újságírók témaválasztása, *a hírpiac láthatatlan keze hozta létre a különbséget, ha csak egyiknél, akkor vélhetőleg szerkesztői megrendelés, azaz nagyon is látható kéz*. Utóbbi esetben beszélhetünk ugyan az olvasó elől elrejtett tartalmi üzenetről, de naivitás lenne azt feltételezni, hogy a szerkesztők keresésekkel, vagy akár erre rendszeresített ~~makroval~~makróval, programocskával ne ellenőriznék folyamatosan, mennyire alakul kívánatos irányba ez az üzenet, s ne tennének lépéseket, ha elégtelennek érzik az eredményt.

Aki a 21. század elejét tanulmányozza történészként, annak fontos a „web2". Twitter és facebook bejegyzések, intézményes és magán site-ok tömege, melynek révén gyakorlatilag minden vélemény nyilvánosságra kerül. A nemzetközi és idősoros összehasonlíthatóság korlátja e vonatkozásban módszertani természetű: azaz az igen különböző rendszerekben, különböző időszakokban hogyan határozható meg *elvileg* a véleményformálók és vélemény~~nyi~~ívánítók *azon köre,* akiket az egyes országokban ill. egyes időszakokban figyelembe kell vennünk ahhoz, hogy az összehasonlítás ne vezessen torzulásokhoz, ne vonódjanak be az elemzésbe egyes országok és egyes időszakok teljesen partikuláris (létükkel tehát semmit sem bizonyító) véleményei. A like-ok és más emotikonok, követések, ismeretségi hálók számszer~~ü~~űsítésén, illetve ezen számok változásán keresztül komolyabb számítástechnikai felkészültség nélkül is csoportosíthatóak az emberek és a vélemények is. A~~a~~z idősorossághoz azonban jelen állás szerint úgy tűnik arra van szükség, hogy az ember valós időben rögzítse az adatokat, amelyeket 10-20 év múlva elemez, ez nem igazán történésznek való helyzet~~…~~ (Koltay 2010, Koltay 2011).

A források hierarchiája~~…~~

Az álláspontkülönbségek elemzésének – torzulásmentesség szempontjából - tehát van egy hierachiája:

- legarányosabban tükröző, s legaggálymentesebb álláspont-összehasonlítást lehetővé tevő forrás –az európai parlament felszólalástömege, ~~—mármint~~ azokra az országokra és időszakokra nézve, amikor ez releváns
- ezt követi a nemzeti parlamentek éves költségvetési viták során szükségképpen elhangzó szakpolitikai véleménytömege
- ezt követi az időben és térben változó házszabályok szerint erősen befolyásolt egyéb parlamenti műfajok során elhangzó beszédek tömege— (e harmadik helyről még az oktatási törvények, vagy szociális törvények vitáit sem vesszük ki, hiszen önálló oktatási vagy szociális törvényjavaslat beterjesztésének elkerülése, salátatörvények használata kedvelt eszköze az autokratikus kormányoknak)
- ezt követi az a sajtómegnyilatkozás-tömeg, melyet az újságok példányszáma szerint minősíthetünk valamennyire reprezentatívnak

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

[SME1] megjegyzést írt: értelmezési probléma

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

[SME2] megjegyzést írt: egyszerűsítést javaslok, nehezen követhető

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: Times New Roman, 12 pt

- ezt követi a web 1 -hez kötődő adattömeg, melyet az elektronikus újságok kattintásszáma szerint minősíthetünk valamennyire reprezentatívnak
- ezt követi a—— létrehozók pozíciója, illetve like-ok száma szerint standardizálhatóan fontos -web 2 nyilvánosság

Az álláspontok jó megismerhetőségével ellentétben a „reálfolyamatokat” tükröző szöveges adatokkal némiképp más a helyzet.

A „jogszabályi valóságtól” eltérő, „devianciákat”, (semlegesebben fogalmazva a valóság sokszínűségét) dokumentáló lokális folyamatok vagy újságírók tucatjainak-százainak munkája, vagy helyi oktatáspolitikai-oktatásügyi aktorok, egészségpolitikai-egészségügyi aktorok aktív kommunikációja, vagy szisztematikus független társadalomtudományi tevékenység, vagy szisztematikus állami adatgyűjtés révén válnak megismerhetővé. A nagyszámú „történet” feltárása a cikkekből ill. a stakeholderek kommunikációjából maga is egy nagyobb kutatás, ami erőforrásokat igényel, vagy fizetett munkaerőt, vagy nagyobb időráfordítást a kutató részéről. Az oktatásügyi, egészségügyi –esettanulmányok természetesen összehasonlíthatók Európa bármely országa vonatkozásában. Az „esettanulmányok” összehasonlíthatóságával szemben ugyanakkor módszertani aggályok fogalmazhatóak meg, hiszen semmiképpen nem standardizáltak az újságírói megfigyelés körülményei, arról pedig csak nehezen empirizálható elő-feltevéseink lehetnek, hogy az egyes országokban és egyes időszakokban minek van „hírértéke”, azaz mikor, hol, milyen, mekkora „deviancia” vagy milyen „jógyakorlat” szolgálhat motivációul az újságcikkek megírásához. Ennek a módszertani aggálynak a kiküszöbölése csak szisztematikus terepkutatással lehetséges, melynek össz-európai költségvetése, illetve a szükséges engedélyek megszerzése akkora kihívás, melyre csak egy igen komoly nemzetközi kutatói konzorcium vállalkozhat.

A komparatív kutatások kapcsán fentebb felsorolt kihívások és lehetőségek egy része automatikusan igaz a nemzeti történeti kutatásokra is, hiszen pl. a digitalizációból eredő összes jelenség itt is kiszélesítette a forrásbázist, lehetővé tette egészen távoli asszociációk bekapcsolását.

Közép-Európa

A Közép-Európával kapcsolatos történeti kutatásokkal kapcsolatban külön is megjegyzendő, hogy az oktatásügyi, közigazgatástörténeti stb. mainstream források a 1844 előtt alapvetően latin, azt követően magyar nyelvűek, így az oktatástörténet közigazgatástörténet valóságának legalább három olyan „szintje” van, melyben a mesterséges intelligenciával működő fordítógépek alapvetően átalakítják a kutató 2020 utáni- helyzetét a korábbiakhoz képest.

Az egyik ilyen „szint” a történeti-helyi szint. 1918 előtt az oktatáspolitika, közigazgatáspolitika stakeholderei mielőtt az országos oktatáspolitikába, jogpolitikába – tehát a Parlamentbe vagy az Országos Közoktatási Tanácsba, közigazgatási bíróságra stb.– vitték volna álláspontjukat (– ahol tehát magyarul olvasó számára is elégséges mértékben tanulmányozható)——, helyi nyilvánosságban vitatták meg. A helyi nyilvánosság pedig elsősorban a helyi, részben nem magyar nyelvű lapokat jelenti, részben különféle egyházi testületek üléseit. Az egyházi testületekben pedig – noha voltak nyelvpolitikai harcok az egyes egyházak *országos* nyelvét

formázott: Betűtípus: Times New Roman, 12 pt
formázott: Betűtípus: Times New Roman, 12 pt
formázott: Betűtípus: Times New Roman, 12 pt
formázott: Betűtípus: Times New Roman, 12 pt
formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt
formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt
formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt
formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

illetően – végképp az adott közösség nyelvét használták. Az osztrák–magyar monarchiában német, magyar, cseh, szlovák, szerb, horvát, szlovén, –olasz, bosnyák, román, rutén, jiddis, lengyel nyelvű forrásokkal kell szembenéznie annak, aki pl. az államérvényes és zugiskolákkal kapcsolatos írott örökséggel akar megismerkedni.

A másik szint az ~~1918~~1918, illetve 1945 után keletkezett közigazgatási források tömege. A magyar köztudatban szereplő 1918 utáni ill. 1945 utáni konfliktusoknak és együttműködési ~~kísérleteknek~~kísérleteknek, (melyeket általában csak a magyar kisebbségiek újságcikkeiből ismerünk) megvan a teljes „tükröződése" román, szerb, szlovák stb. nyelvű közigazgatási iratokban, amelyek részben áttelepülésekhez, részben magyar nemzetiségi oktatási intézményszerveződésekhez, részben „oktatáspótló" nemzetiségi identitásszerveződésekhez, részben pedig magyar nemzetiségű, magyar hátterű, magyar származású személyek teljes vagy részleges nyelvváltásához is vezettek román, szlovák, szerb stb. társadalomba való integrációjuk ill. asszimilációjuk során.

A helyi iratok természetesen, a magyar nemzetiséggel való viszony pertraktálásán túl még arról – a magyar forrásokban szinte egyáltalán nem tükrözött - társadalmi jelenségről is szólnak, hogy a 1918 után más országokhoz került területek elitpozícióira nemcsak a többségi nyelvhez tartozó helybéliek hanem a Cseh és Morvaországból, az 1918 előtti román királyságból, illetve szerb királyságból érkezettek is pályáztak, s 1945 után is elit-önjelöltként bukkantak fel dél-erdélyiek , közülük is különösen azok, akik román hazafiságukat azzal bizonyították , hogy 1940–ben a Partiumba, Észak Erdélybe érkező magyar csapatok elől a határ román oldalára húzódtak, illetve azok, akik a Bácskában nem túlzottan jelentős, de a szerb hegyvidéken nemzetközi mértékben is számon tartott partizánmozgalomban szereztek ahhoz elegendő kapcsolati tőkét, hogy az újjászerveződő Jugoszláviában pozíciókra számíthassanak, vagy azok a dél-szlovákok, akiknek 1938 és 1939 után a szlovák bábállam, még mindig jobban tetszett, mint Horthy Miklós Magyarországa, s ezért áttelepültek oda. A szlovák, magyar, román digitalizáció nem halad párhuzamosan, ha párhuzamosan haladna egészen konkrétan megvizsgálható lenne, hogy egy ügytípus – „pl, iskolai épülethomlokzat felújítás" hogyan folyik a helyi hivatalokban az utolsó olyan héten, amikor Csehszlovákiához tartoznak a Máramaros megyei települések, s hogyan az első olyan héten, amikor már Magyarországhoz, s hogy a 50. hétre hogyan változik ez. Egységes rendszerbe látszik viszont szerveződni a romániai román és a romániai magyar helyi sajtó az adtplus-nál.

A harmadik szint az utódállamok történetírása (illetve a német szakirodalom), amely nagyon sok ~~információt~~információt, illetve figyelemreméltó narratívát tartalmaz az 1918 előtti és utáni oktatástörténeti, közigazgatástörténeti viszonyokról egyaránt, s a fordítógépek természetesen ezekkel is boldogulnak.

A pályakezdő oktatástörténész nemzedék számára,— válassza kutatási területéül akár a szélesebb nemzetközi összehasonlítást, akár közép-európai történéseket rendkívüli lehetőségeket nyitott a politikai nyilvánosság megváltozása, a források digitalizálása és internetesedése ill. a fordítógépek megjelenése.

Legalább 2030-ig kell azonban várnunk, hogy egy akkori historiográfiai elemzés kiértékelhesse, élt-e ezzel a lehetőséggel. (Tóth, 2014, Szabó, 2013, Janek, 2021, Tömösközi, 2020, Simon, 2013, Miskolczy, 2014).

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Sorkiegyenlítés, Térköz Előtte: 0 pt, Utána: 8 pt, Sorköz: Többszörös 1,08 s.

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

Irodalomjegyzék

~~Bartos_Elekes 2020,~~ Bartos-Elekes Imre (2020): A posztmodern játéka a történetírással: a történettudomány helyzete a globalizmus korszakában~~–~~. ~~i~~In: *Korunk*~~,~~ ~~2020 (~~III. folyam ~~31.)2020 /~~ 7. ~~szám~~

~~Erős 2010,~~ Erős Vilmos (2010): Az amerikai történetírás. I~~i~~n:~~–~~ *Valóság*~~,~~ ~~2010 (~~53. ~~évfolyam,~~ 2.~~1-12.~~ ~~szám) 2010-02-01 / 2. szám~~

~~Finéczy 1890,~~ Finéczy Ernő (1890): ~~-~~*A francia középiskolák multja és jelene*~~,~~ ~~(~~Budapest~~,~~ ~~1890)~~

~~Gyáni 2006~~ Gyáni Gábor (2006): Sajtótörténet a társadalomtörténész szempontjából. *Médiakutató*~~,~~ ~~2006 (~~7. ~~évfolyam,~~ 1~~.~~ ~~4.~~ ~~szám)2006 / 1. szám~~

~~Győrffy 2017,~~ Győrffy Gábor (2017): Újabb magyar sajtótörténet. In: ~~-~~*Korunk*~~,~~ ~~2017 (~~III. folyam 11. ~~28.)2017 / 11.~~ ~~szám~~

~~Janek 2021,~~ Janek István (2021): Popély Gyula: Felvidék 1929–1939. A második évtized csehszlovák uralom alatt. In: *Századok* ~~—~~ 2021. ~~/~~ 1. ~~szám~~

~~Kármán, 1904,~~ Kármán Mór (1904): A felekezeti oktatás és az állam részvétele a népiskola szervezésében. In: ~~-~~*Budapesti Szemle*~~,~~ CXIX. k. 161-198., 338-377. lap; CXX. k. 71-109. lap. Megjelent később függelékkel ~~bővítve~~bővítve~~,~~ mint a Közoktatásügyi Tanulmányok I. kötete. 1906. Budapest. Franklin.~~,~~ ~~1906,~~ ~~Franklin.~~

~~Koltay 2010,~~ Koltay Tibor (2010): Web 2.0. In:~~-~~*Iskolakultúra*~~,~~ ~~2010/2 (~~20. ~~évfolyam, 7-12. szám)2010 /~~ 7-8. ~~szám~~

~~Koltay 2011~~ Koltay Tibor (2011): A Wikipédia, a Web2.0 és az amatőrök. In: ~~-~~*Magyar Tudomány*~~.~~ ~~—~~ A MTA folyóirata~~,~~ ~~2011 (~~172. ~~évfolyam)2011 /~~ 11. ~~sz.~~

~~Lengyel 2011,~~ Lengyel András (2011): A magyar sajtótörténet válogatott bibliográfiája 1705-1944. I. A-J. Összeáll. Lakatos Éva. Budapest~~p.~~ 2010. OSzK, 372 l.~~-~~ Magyar Könyvszemle, ~~2011 (~~127. ~~évfolyam, 1-4. szám)2011 /~~ 1. szám.

~~Mészáros-Németh-Pukánszky, 1999~~ Mészáros~~,~~ István &~~;~~ Németh~~,~~ András &~~;~~ Pukánszky~~,~~ Béla (1999): Bevezetés a pedagógia és az iskoláztatás történetébe. ~~Budapest,:~~ Osiris Kiadó. Budapest.~~(1999) , 479 p.~~

~~Mészáros-Németh-Pukánszky, 2003,~~ Mészáros~~,~~ István&~~—~~; Németh~~,~~ András&~~—~~; Pukánszky~~,~~ Béla (2003): Neveléstörténeti szöveggyűjtemény. ~~Budapest,:~~ Osiris Kiadó. Budapest.~~(2003) , 533 p.~~

~~Mihályi 2016,~~ Mihályi Dorottya (2015): Történet, történelem, történetírás (Erős Vilmos: Modern historiográfia: Az újkori történetírás egy története. Ráció Kiadó, Budapest.

~~, 2015) Aetas, 2016 (31. évfolyam)2016 / 4. szám,~~

~~Miskolczy 2014,~~ Miskolczy Ambrus (2014): A Vasgárda az 1937 évi romániai választásokon. In: *Levéltári Közlemények*~~,~~ 85. ~~(2014)~~

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt
formázott: Sorkiegyenlítés
formázott
formázott: Sorkiegyenlítés, Behúzás: Első sor: 1 cm
formázott
formázott
formázott
formázott
formázott
formázott
formázott
formázott
formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt
[SME3] megjegyzést írt: itt mi a pontos forrás?
formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt
formázott
formázott
formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt
formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt
formázott: Sorkiegyenlítés, Behúzás: Első sor: 1 cm
formázott

~~Noiriel 2002,~~ Noiriel, ~~-~~Gérard (2002): A történetírás „válsága" (Lakatos Ágnes). In: *Múltunk – politikatörténeti folyóirat* 47. ~~(Budapest, 2002)~~2. szám.

~~Pétervári, 2024~~ Pétervári, Kinga (2024): *The question is: should the rich pay more?* Kézirat. Brassó, 2024.

~~Pukánszky, 2008,~~ Pukánszky, Béla (2008): ~~(~~szerk.~~)~~ *A neveléstörténet-írás új útjai: A 2007. október 4-5-én Egerben rendezett neveléstörténeti szimpózium előadásai.* Gondolat Kiadó, Budapest. ~~, Gondolat Kiadó (2008) , 240 p~~

~~Pukánszky-Németh, 1992~~ Pukánszky~~,~~ Béla ~~&;~~ Németh~~,~~ András (1992): *Neveléstörténet.* ~~Szeged.:~~ Juhász Gyula Tanárképző Főiskola ~~(JGYTF) , Szeged.(1992) , 224 p.~~

~~Pukánszky-Németh, 1994~~ Pukánszky~~,~~ Béla~~& ;~~ Németh~~,~~ András (1994) ~~:~~ *Neveléstörténet.* ~~Budapest,:~~ Tankönyvkiadó, ~~-~~Budapest.~~(1994) , 584 p.~~

~~Rácz 2017,~~ Rácz György (2017): Történetírás és levéltár. I~~i~~n: *Történeti Tanulmányok 18.* ~~(2010)~~

~~Romsics 2010~~ Romsics Ignác (2010): A magyar történetírás intézményrendszere és fórumai. In: *Aetas,* ~~2010 (~~25. ~~évfolyam)2010 /~~ 4. ~~szám~~

~~Ruff 2010,~~ Ruff Borbála (2010): Sajtótörténet másképp. ~~→~~ Hírharang, vezércikk, szenzációs riport. In: *Élet és Irodalom*, ~~2010. január június (~~54. ~~évfolyam, 1-25. szám)2010 06 25 /~~ 25. ~~szám (20. oldal)~~

~~Simon 2013,~~ Simon Attila (2013): A magyar szociáldemokrácia útkeresése a húszas évek Csehszlovákiájában. In:~~,~~ *Múltunk - politikatörténeti folyóirat* 58. ~~(Budapest, 2013)2013 /~~ 1. ~~szám~~

~~Szab, 2013,~~ Szabó Lilla (2013): A felvidéki magyarság képzőművészete 1920-1937. In: *Art Limes*, 2013~~/~~. 2. ~~szám~~

~~Széchenyi 2004,~~ Széchenyi Ágnes (2004): A huszadik század hiányzó magyar sajtótörténete - adósságlista és javaslat. In: ~~-~~*Magyar Tudomány – A MTA folyóirata*~~,~~ ~~2004 (111. kötet =~~ Új folyam 49. ~~kötet)2004 /~~ 10. ~~sz~~

~~Tóth 2014,~~ Toth~~,~~ Andrej (2014): Magyar kisebbségi politikai pártok Csehszlovákiában és az 1935. évi elnökválasztás. In: *Századok* ~~2014~~ VI/1517~~p.~~.

~~Tömösközi 2020,~~ Tömösközi Ferenc (2020): A református egyház önszerveződésének folyamata Csehszlovákiában 1918-1923 között. In: *Múltunk - politikatörténeti folyóirat*, 65. ~~(Budapest, 2020)2020 /~~ 2. ~~szám~~

~~Welker 2013,~~ Welker Árpád (2013): Konszolidáció, historiográfia és a populizmus kihívása -2000, 2013 (25. évfolyam) október

formázott

formázott

formázott

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Sorkiegyenlítés, Behúzás: Első sor: 1 cm

formázott

formázott

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

formázott: Sorkiegyenlítés, Behúzás: Első sor: 1 cm

formázott

formázott

formázott

formázott

formázott

formázott

formázott

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt

[SME4] megjegyzést írt: Hiányos! Kérem kiegészíteni

formázott: Betűtípus: (Alapérték) Times New Roman, 12 pt